

FLORA AND VEGETATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-183-1-1>

ФЛОРИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНІ ПРОБЛЕМИ БЕРЕГІВ РІЧОК В МЕЖАХ МІСТА КРОПИВНИЦЬКОГО

Аркушина Г. Ф.

*кандидат біологічних наук,
доцент кафедри фізики, біології та методик їхнього навчання
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Місто Кропивницький є адміністративним та промисловим центром Кіровоградської області, розташоване в центрі України між Дніпром та Південним Бугом, в південній частині Придніпровської височини.

Водні ресурси області формують найбільші ріки, що належать до басейнів Дніпра та Південного Бугу, основними є Інгулець, Тясьмин, Інгул, Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик і Ятрань [1, с. 12].

Через територію міста протікає 4 річки: Інгул та його притоки Сугоклія, Грузька і Біянка. Річки рівнинного типу, мають широкі долини, що звужуються в місцях виходу кристалічних порід.

Річка Інгул перетинає місто з півночі на південь. Значну площу в північній частині міста, при впадінні в Інгул правої притоки річки Грузької, займають плавні. Річище Інгулу звивисте, заплава двостороння. Сугоклія є найбільшою притокою Інгулу в межах міста. Дві інші притоки – права Грузька та ліва Біянка є невеликими, дуже обмілілими. Штучні водойми представлені ставками, великими водосховищами, утвореними греблями на р. Інгулі та Сугоклії, струмками, каналами та канавами.

Всі водойми міста піддаються інтенсивному впливу різноманітних чинників, найбільш важливими з яких є поверхневий стік з міської території, залпові аварійні викиди промислових підприємств через каналізацію, засмічення побутовими відходами. Береги багатьох міських водойм є зонами відпочинку і в теплий період року витримують значне рекреаційне навантаження.

Сукупний вплив багатьох чинників визначає особливості флори берегів водойм та спричинює певні санітарно-гігієнічні проблеми. Рослинний покрив берегів річок в межах міста має трансформований характер, що є наслідком інтенсивної господарської діяльності. Про це свідчить велика кількість видів та масове поширення синантропних та адвентивних видів, серед яких такі злісні бур'яни як *Ambrosia artemisifolia* L., *Cardaria draba* (L.) Desv., *Iva xantifolia* Nutt., види родини Chenopodiaceae (назви рослин наведені за [2]).

Окреме занепокоєння з 2019 року викликає поява та масовий розвиток *Pistia stratioides* L. в акваторії р. Інгул та її обводного каналу. Так, влітку 2019 року спочатку були виявлені одиночні екземпляри поблизу берегів та в заростях водних рослин, а вже в жовтні масовий розвиток *Pistia stratioides* L. спричинив майже повне заростання водної поверхні каналу і тривав до середини листопада [3, с. 5-7]. Впродовж 2020 та 2021 років масового розвитку *Pistia stratioides* L. не спостерігалось, проте одиночні екземпляри часто зустрічалися в руслі р. Інгул. Обстеження приток Інгулу рр. Сугокліє та Біянки (теж в географічних межах міста), а також міських ставків та озер нових особин рослини не виявило.

Попри значне антропогенне навантаження в заплавах річок досить добре зберігаються види природної флори. Особливо це помітно на гранітних відслоненнях берегів Сугоклії та Інгулу [4, с. 30-31]. Саме там нами виявлені рідкісні та ендемічні петрофітні рослини. Це *Muscari neglectum* Guss., *Cerasus magaleb* (L.) Mill., *Cerasus fruticosa* (Pall.) Woron., *Iris pumilla* L., *Ornithogallum kochii* Parl., *Ornithogallum boucheanum* (Kunth) Asch., *Dianthus hypanicus* Andrz., *Astragalus dasyanthus* Pall., *Crocus reticulatus* Stev. ex Adam., *Stipa capillata* L. Всі вони занесені до обласного списку рідкісних рослин [5], а п'ять останніх видів занесені до Червоної книги України [6].

Між брилами граніту зберігаються *Campanula persicifolia* L., *Betonica officinalis* L. sl., *Valeriana exaltata* Mikan., *Aristolochya clematidis* L. Кожної весни відзначаємо наявність *Coridalis solida* (L.) Clair., *Scilla bifolia* L., *Scilla sibirica* L., *Ficaria verna* Huds. – видів, які властиві, переважно, листяним та мішаним лісам, і поширюються річковими долинами з північніших регіонів на південь Лісостепу і в Степ.

В процесі дослідження ми звернули увагу на ряд санітарно-гігієнічних проблем міських водойм, найважливіші серед яких – це обладнання приватних городів на берегах аж до самої води, неконтрольоване випасання тварин, забруднення побутовим сміттям, надмірне рекреаційне навантаження.

Особливе занепокоєння тривалий час викликала річка Біянка, яка через нераціональне використання на декілька років стала зоною екологічного лиха. Її води тривалий час були дуже забруднені, по берегах утворені стихійні сміттєзвалища. Наслідком названих негативних явищ стала багаторічна невідповідність якості питної та річкової води санітарно-гігієнічним нормам.

Слід зазначити, що проблемі забруднення водою була приділена належна увага зі сторони місцевої влади та небайдужих громадян міста. Береги Біянки та інших річок на даний момент розчищені від побутового сміття, досить добре обладнані в багатьох місцях, відповідність води санітарно-гігієнічним нормам постійно контролюється.

Безумовно, флора берегів водою міста потребує подальших детальних досліджень та всебічного моніторингу, належного утримання та контролю з боку міської влади.

Література:

1. Заповідні куточки Кіровоградської землі / заг. ред Т.Л. Андрієнко. Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2008. 245 с.
2. Mosyakin S., Fedoronchuk M. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. Kiev: 1999. 346 p.
3. Аркушина Г.Ф. Поява та масовий розвиток *Pistia stratiotes* L. в річці Інгул (м. Кропивницький). *Природа Поділля: вивчення, проблеми збереження*: матеріали наук.-практич. конф., присвяченої 30-річчю природного заповідника «Медобори» (Гримайлів, 20-21 серпня 2020 р.). Тернопіль : Підручники і посібники, 2020. С.5-7.
4. Аркушина Г.Ф. Флористичний нарис берегів водою міста Кіровограда. *Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте производстве и образовании ' 2008*. метаріали междунар. науч.-практич. конф. Одесса, 2008. С. 30-31
5. Перелік видів судинних рослин, які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області. 2018 р. URL: http://www.kr-admin.gov.ua/DPI/Ua/2018/s19rsh_2504182d4.pdf (дата звернення 17.12.2021)
6. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. Київ: Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.